

¹ Tekst en foto's Ina en Ruud Metselaar – www.comomeerinfo.nl

Bezienswaardigheden in de nabije omgeving van Menaggio. II. Croce en La Crocetta

Croce is voor mij nauw verbonden met vakantie aan het Comomeer. Als we vanuit Lugano komend Croce door gereden zijn, ligt daar plotseling het meer in al zijn schoonheid en heb ik het gevoel van thuiskomen. Omgekeerd, als we vanuit Menaggio omhoog gereden zijn, weet ik in Croce dat nu de vakantie weer voorbij is. Daardoor vergeet je gemakkelijk dat ook Croce zelf nog wel iets te bieden heeft. Alleen bij de golf liefhebbers heeft Croce nog een speciale betekenis omdat hier de oudste golfbaan uit de streek ligt. In dit artikel daarom speciaal aandacht voor het dorp en de bezienswaardigheden in de onmiddellijke omgeving.

Croce

Om Croce te bereiken neemt u in Menaggio met de auto de weg die via Porlezza richting Lugano gaat en na ca 2 km door het dorp Croce (393 m) gaat. In het dorp ziet u aan de linkerkant van de weg de kerk van de heiligen Petrus en Paulus met daar tegenover een parkeerplaats. Echte wandelaars kunnen vanuit Menaggio het dorp ook bereiken langs een voetpad dat begint in de via Monte Grappa; de route gaat echter ook een stukje over de autoweg. Aangekomen bij de via Casartelli, beneden het ziekenhuis, kan men of de hoofdweg vervolgen, of over een trap aan de rechterkant van het ziekenhuis verder omhoog lopen. We komen dan tegenover de via don E. Moltrasio weer op de hoofdweg uit.

Aan de rechterkant van de weg, tegenover de kerk ligt het oude centrum van Croce met oude, landelijke huizen. U kunt het bereiken door vanaf de kerk over te steken en de via Maggiore in te slaan. In het centrum ligt een 17^e eeuwse plein voor een deel verhoogd met tegels, waar oogstfeesten werden gehouden. Boven de fontein aan de zijkant hangt op een huismuur een fresco met de *Madonna van Carmelo*, daterend uit begin 20^e eeuw. De via Maggiore brengt ons weer terug op de provinciale weg.

De kerk van Petrus en Paulus

Aan de via S. Rocco staat de kerk van de heiligen Petrus en Paulus. Ze wordt al in de 16^e eeuw genoemd, maar werd in 1725 parochiekerk. Rechts van de ingang staat een grote schrijn met 17^e-18^e eeuwse relieken. In het schip rechts een polyptiek uit de 15^e eeuw, bestaande uit vijf delen. Links een houten standbeeld van de *Onbevleete Ontvangenis* waaronder een klein altaar met een voorzijde met houtsnijwerk. Het is een deel van de preekstoel die in 1930 door de Engelsman Wyatt aan de kerk werd geschonken, samen met een mooi *Kruisbeeld* in wit marmer, dat zich tegen de achterwand bevindt. Tegen de linkerwand vinden we ook een doek uit begin 17^e eeuw met *De Madonna met SS. Rocco, Sebastiaan en Dominicus*, dat in 1636 werd gerestaureerd.

---

¹ Verzoeken om toezending per email aan: r.metselaar@comomeerinfo.nl

Velen kennen Croce vanwege de golfbaan in deze plaats. U vindt deze aan het eind van de via Wyatt, de zijweg na de kerk. Ook kunt u vanuit de via Wyatt een aardige en weinig inspannende wandeling maken naar het uitzichtpunt La Crocetta. Hierbij komt u ook langs de oude stellingen van de verdedigingswerken uit de 1^e Wereldoorlog.

Wandeling naar La Crocetta en de Cadornalinie

Als we de via Wyatt circa 300 m inrijden dan is er links de via Pigato. Op de hoek hiervan ziet u een bordje met de verwijzing 45 min naar La Crocetta, een kruis dat op een mooi uitzichtpunt boven het meer staat. Het is de moeite waard deze weg te volgen (u kunt hier aan het begin goed parkeren). Na een korte wandeling bereiken we de recent gerestaureerde resten van de Cadornalinie. We zien een uitgebreid stelsel van met beton gestutte loopgraven, een mitrailleurspost, tunnels en een munitiedepot.

1. Bunker met mitrailleurs, 2. Overdekte observatiepost, 3. Niet-overdekte observatiepost
4. Onderbrekingen, 5. Overdekte onderscheppingspost, 6. Open onderscheppingspost,
7. Munitiedepot, 8. Slaapzaal, 9. Kleine schuilplaats, 10. schuilplaats in grot, 11. Latrine.

De Cadornalinie

De Cadornalinie werd gebouwd tussen 1911 en 1916 in de Voor-Alpen ter verdediging van Lombardije en Piemonte tegen een Duitse inval vanuit Zwitserland. De naam komt van generaal Luigi Cadorna, opperbevelhebber van het Italiaanse leger. Men schat dat er 72 km loopgraven met artillerie (ook in de rotsen), 296 km wegen en 398 km

muilezelpaden werden aangelegd. Voor de uitvoering waren ca 40 000 manschappen nodig. De linie was in zes delen verdeeld, waarvan die bij Croce er een was. De loopgraven waren met veel zorg gemaakt en uitgerust met borstweringen en overdekte delen op een manier die sterk verschilt van die aan de fronten.

Mitralleurspost, uitkijkend over het meer

Kapel S. Mauritius voor de gevallen

Als we het pad langs de Cadornalinie vervolgen, bereiken we het kerkje van S. Maurizio, dat in 1975 door de Alpinistengroep uit Menaggio werd gebouwd, ter herinnering aan de gevallen van het regiment Alpenjagers in oorlogen.

Na nog circa 50 m door de bossen bereiken we het kruis La Crocetta. Dit is een van de mooiste uitzichtpunten over het meer met gezicht op de tak naar Lecco, de Orobische Alpen en Valtellina. Van hier lopen we weer terug naar het kruispunt van de via Pigato met de via Wyatt. Naar rechts komt u terug op de weg Menaggio – Porlezza, links afslaand bereiken we aan het eind van de weg de golfbaan.

Gezicht op het meer vanaf La Crocetta

De Menaggio& Cadenabbia Golfclub

Aan het eind van de 19^e eeuw hebben vooral de Engelsen een sterke impuls gegeven aan het toerisme aan het Comomeer. In die tijd werden er vele grote hotels gebouwd in Menaggio en Tremezzino. In 1907 werd door Henry John Mylius en drie anderen, allen Engelse fabrikanten en handelaars in textiel, de Menaggio en Cadenabbia

Golfclub opgericht in Croce. Dit was overigens niet alleen een gevolg van nostalgie naar Engeland maar de heren zagen het ook als een goede investering van hun kapitaal. Het was echter vooral Alfredo Wyatt die de club in 1921 een sterke impuls gaf door een uitbreiding van de baan van 9 naar 18 holes. In 1965 werd ze onder John Harris vernieuwd en nog wat later naar 70 par gebracht. De opening van de spoorlijn van Menaggio naar Croce in 1884 heeft ook sterk bijgedragen aan de bekendheid van de golfbaan. De bibliotheek van de club beroemt zich op de aanwezigheid van een van de grootste en kostbaarste verzamelingen publicaties over golf in de wereld. Hiertoe behoren ook meerdere golfboeken uit de 18^e eeuw. Het clubhuis is vergroot en gemoderniseerd en de vroegere stallen, waar in het begin van de 20^e eeuw de koetsen vanuit Grandola arriveerden, zijn omgebouwd tot kleedruimtes.

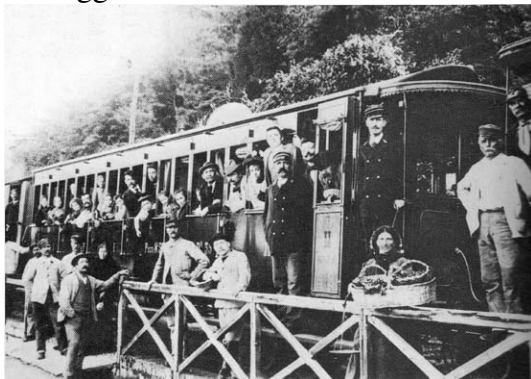
Het clubhuis van de Menaggio&Cadenabbia golfclub – alsof u meer dan een eeuw geleden in Engeland vertoeft (kopie foto van de site van de golfclub)

Het buurtschap Paullo

Als we even voor de ingang van de golfclub de asfaltweg links omhoog volgen dan bereiken we na ongeveer 1 km het kerkje van Paullo. Het kerkje dateert uit 1951 maar bevat een zeer aanbeden houten beeld van de Madonna dat dateert uit de 17^e eeuw. Het kerkje is ook te voet te bereiken door vanaf Crocetta een voetpad te nemen dat langs een aantal loopgraven naar de Case Rosse loopt, waar vandaan een muilezelpad naar de Madonna di Paullo leidt.

De treinverbinding tussen Menaggio en Porlezza

Zoals ik al aangaf in mijn artikel over Menaggio, nam eind 19^e eeuw het toerisme in de omgeving van Menaggio sterk toe. In 1885 werd daarop, op initiatief van de Banca Italo-Svizzera, die al een bootdienst op het meer van Lugano onderhield, de spoorlijn Menaggio-Porlezza geopend. Dit was een smalspoor (75 cm) van 12 km dat in 50 minuten werd afgelegd. De eerste halte na Menaggio was Croce.

De trein naar Porlezza op het vertrekpunt in Menaggio